

• ЗІБРАННЯ ТВОРІВ •

ЕНІГМА

РОБЕРТ ГАРРИС

ХАРКІВ
«ФОЛІО»

Частина перша ШЕПІТ

Шепіт — звуки, що видає ворожий передавач безпосередньо перед початком передачі закодованого повідомлення.

*Словник криптографії
(«Цілком таємно», Блечлі-Парк, 1943 р.)*

1

Кембридж у четверту воєнну зиму нагадував місто-привид.

Крижаний сибірський вітер, що тисячі миль не зустрічав на своєму шляху жодної перепони, налітав із Північного моря і стелився, свистячи над Фенськими болотами. Він торхкотів вказівниками до бомбосховищ у Новому дворі коледжу Триніті та гамселив у забиті дошками вікна каплиці Королівського коледжу. Вітер нишпорив у внутрішніх дворах і на сходових майданчиках, заганняючи небагатьох викладачів і студентів, які лишилися в резиденції, у свої кімнати. До полудня вузенькі бруковані вулички порожніли. З настанням темряви, коли світло зникало, університет повертався у пітьму, якої не знав від часів Середньовіччя. Процесія ченців, що брела б через міст Магдалини на вечірню, не здалася б зараз чимось недоречним.

У темряві під час війни різні століття розчинялися.

Саме в це похмуре місце на рівнинах на сході Англії в середині лютого 1943 року прибув молодий математик на ім'я Томас Джеріко. Адміністрація Королівського коледжу отримала повідомлення про його приїзд менш ніж за добу. Часу ледве вистачило на те, щоб знову відімкнути його кімнати, постелити свіжі простирадла й вичистити понад трирічний шар пилу з килимів і полиць. Та й цього клопоту не було б, зважаючи на війну й брак слуг, якби самому провосту¹ не зателефонував маловідомий, але дуже високопоставлений чиновник із Міністерства закордонних справ Його Величності з проханням «попіклуватися про добробут містера Джеріко, доки він не одужає і не зможе повернутися до виконання своїх обов'язків».

— Звичайно, — відповів провост, який хоч убий, не міг пригадати, хто такий цей Джеріко. — Авжеж. Завжди раді вітати його в нас знову.

Промовляючи це, він розгорнув реєстраційний журнал коледжу і перекидав сторінки доти, поки не натрапив на запис: «Джеріко, Т. Р. Г.; зарахований 1935 р.; найкращий результат у фінальних іспитах із математики 1938 р.; молодший науковий співробітник з окладом двісті фунтів на рік; відсутній із початку війни».

Джеріко? Джеріко? У пам'яті провоста юнак був не більш ніж туманним спогадом, розпливчастим молодим обличчям на колективній фотографії випускників коледжу. Колись, можливо, він згадав би власника цього імені, але війна похитнула урочистий ритм вступів і випусків. Скрізь

¹ *Провост* — найвища адміністративна посада університетів, що пов'язана з академічною політикою. Є другою за значенням після ректора.

панував хаос. У приміщенні клубу Пітта тепер розміщувалася Британська ресторація, а в садах Святого Джона вирощували картоплю і цибулю...

— Останнім часом він був зайнятий роботою, що має величезне державне значення, — вів далі чиновник із міністерства. — Ми будемо вдячні, якщо його зайвий раз не турбуватимуть.

— Зрозуміло, — сказав провост. — Я подбаю, щоб йому дали спокій.

— Ми вам дуже зобов'язані.

Чиновник завершив розмову. Робота, що «має величезне державне значення»... Боже... Цей старий чоловік чудово знав, що це означає. Він повісив слухавку, замислено вступився в неї на кілька митей, а потім подався на пошуки економа коледжу.

Кембриджський коледж — це таке собі село, з притаманною йому сільською жагою до пліток, яка стала ще гострішою, коли заклад спорожнів приблизно на дев'ять десятих. Тож повернення Джеріко викликало бурхливі обговорення серед обслуги коледжу.

Почалося все з обставин його появи: він прибув за кілька годин після дзвінка провосту, посеред сніжної ночі, загорнутий у дорожній плед, умостившись на задньому сидінні величезного службового «ровера», за кермом якого сиділа юна шоферка в темно-синій формі Жіночих королівських військово-морських сил. Швейцар Кайт розповідав, що, коли той запропонував занести речі гостя до його кімнат, Джеріко вчепився у свої дві пошарпані шкіряні валізи й відмовився випустити бодай котрусь із них, хоч і був

таким блідим і виснаженим, що швейцар засумнівався, чи той узагалі здужає піднятися гвинтовими східцями без сторонньої допомоги.

Покоївка Дороті Саксмандам бачила прибулого наступного дня, коли зайшла поприбирати. Хлопець сидів, спершись на подушки, і дивився у вікно на мокрий сніг, що шумів над річкою. Він навіть не повернув голови, не глянув на неї, наче й не помічав її присутності, бідолаха. Але тільки-но жінка спробувала пересунути одну з валіз, як Джеріко миттєво зірвався з місця: «Будь ласка, не чіпайте її, щиро дякую, місис Сакс, дуже дякую». І вже за мить покоївка вибігла на сходовий майданчик.

Єдиним його відвідувачем був лікар із коледжу, який приходив двічі, затримувався щоразу хвилин на п'ятнадцять і йшов геть, нічого нікому не пояснюючи.

Упродовж першого тижня Джеріко просив приносити йому їжу лише у його кімнату, хоч майже нічого і не їв, якщо вірити Оліверу Бікердайку з кухні. Тричі на день він носив тацю зі стравами нагору, а за годину забирав її майже неторканою. Підставою для палких пересудів біля вугільної грубки у швейцарській став чи не найбільший успіх Бікердайка: він застав молодика за роботою. Той сидів за столом, накинувши пальто поверх піжами, обмотавшись шарфом і натягнувши рукавиці. Зазвичай Джеріко «зачиняв свої дубища», тобто замикав масивні зовнішні двері до свого кабінету, та чемно просив лишати тацю зовні. Але того ранку, на шостий день після його дещо драматичного повернення, двері залишалися трохи прочинені. Бікердаjk навмисно ледь-ледь постукав по дереву, так тихо, що це почула б хіба що газель на пасовищі, а потім

зайшов усередину. Він був за метр від своєї «здобичі», коли Джеріко обернувся. Бікердайк устиг лише побачити стоси паперів («Усе списане цифрами, схемами, грецькими літерами та бозна-чим іще»), перш ніж той поспіхом накрив усе й випровадив його геть. Відтоді двері завжди лишалися замкненими.

Наступного дня, слухаючи оповідь Бікердайка й не бажаючи йому поступатися, Дороті Саксмандам додала дещо від себе. У вітальні в містера Джеріко стояв маленький газовий камін, а у спальні — звичайний. І от чистячи його того ранку, покоївка знайшла докази, що недавно там спалили чимало папірців.

Запала тиша, поки всі обмірковували почуте.

— То могли бути газети, — нарешті мовив Кайт. — Я щоранку просовую примірник «Таймс» під його двері.

Місис Сакс заперечила: газети й досі лежать стосиком біля ліжка.

— Він їх, здається, навіть не читає, принаймні я не помічала. Лише розгадує кросворди.

Бікердайк припустив, що він палив листи.

— Може, любовні, — додав той, підморгнувши.

— Любовні? Він? Та годі. — Кайт зняв свій старосвітський котелок, оглянув обтріпаний край і обережно повернув капелюха на свою лисину. — До того ж той не отримував жодного листа, жоднісінького, відколи він тут.

І так вони дійшли висновку, що Джеріко палив у каміні власну роботу — роботу таку таємну, що ніхто не мав права побачити навіть клаптика неспаленого папірця. Через брак фактів фантазія здійснюлася до хмар. Слуги вирішили, що Джеріко — науковець, що працює на уряд... Ні, на розвідку...

Ні-ні... Він геній, у якого стався нервовий зрив. Його перебування в Кембриджі — державна таємниця. У нього є друзі у високих колах. Він бачився з містером Черчиллем. Бачився з королем...

Ім, мабуть, було б вельми приємно дізнатися, що всі їхні припущення — цілковита, абсолютна істина.

Три дні потому, рано-вранці у п'ятницю, 26 лютого, таємниця містера Джеріко заграла новими барвами.

Кайт сортував першу пошту, розкладаючи зміст мішечка з листами по кількох скринях, чиї власники ще залишалися в коледжі, коли натрапив не на один, а на три конверти, адресовані Т. Р. Г. Джеріко, сквайру¹. Спершу їх надіслали до таверни «Вайт Гарт», Шенлі-Черч-Енд, Бакінгемшир, а вже звідти переспрямували до Королівського коледжу. На мить Кайт розгубився. Невже цей дивний молодик, якому вони вже встигли приписати таке екзотичне минуле, насправді керує *набом*? Відсунувши окуляри на лоба та примружившись, швейцар на відстані витягнутої руки намагався розгледіти поштові штемпелі.

Блечлі.

У швейцарській, на задній стіні, висіла стара мапа Британської картографічної служби, на якій був зображений щільно заселений трикутник Південної Англії, утворений містами Кембридж, Оксфорд і Лондон. Блечлі розташувався біля великого залізничного вузла, рівновіддалений

¹ *Сквайр* — почесний титул у Великій Британії; вищий за рангом, ніж джентльмен.

від обох університетських міст. Шенлі-Черч-Енд — крихітне село, милі за чотири¹ на північний захід від Блечлі.

Кайт уважно розглянув найцікавіший із трьох конвертів. Він підніс його до свого бульбастого, синюватого від прожилок носа. Принюхався. За сорок років сортування листів той навчився безпомилково впізнавати жіночий почерк — чіткіший, охайніший, із більш округлими літерами, ніж у чоловіків. На плиті за грубою кипів чайник. Швейцар озирнувся. Хоч до восьмої ранку було ще далеко, та надворі вже трохи світало. За кілька секунд чоловік уже стояв у ніші та підносив клапан конверта до пари. Той був із тонкого, неякісного воєнного паперу, та й клей дешевий. Зрештою клапан швидко насочився вологою, папір вигнувся, відклеюючись. Кайт витягнув листівку.

Він уже добігав очима до кінця написаного, коли почув, як відчиняються двері швейцарської. Порив вітру струснув шибки. Кайт поспіхом засунув листівку назад у конверт, умочив мізинець у баночку клею, що стояла біля плити, притиснув клапан і, ніби нічого не сталося, визирнув з-за рогу. Він ледь не зомлів.

— О Господи... Доброго ранку, містере Джеріко... сер...

— Чи є для мене листи, містере Кайте?

Голос Джеріко прозвучав досить твердо, хоча здавалося, що молодий чоловік злегка похитується, тримаючись за перегородку, як моряк, який щойно ступив на сушу після довгого плавання. Це був блідий, невисокий, темноволосий

¹ Це трохи більше ніж шість кілометрів; 1 миля становить приблизно 1,609 кілометра.

Зміст

Примітка автора	5
Частина перша. ШЕПІТ.....	9
Частина друга. КРИПТОГРАМА	55
Частина третя. ЗАХОПЛЕННЯ	124
Частина четверта. ПОЦІЛУНОК	161
Частина п'ята. ПІДКАЗКА.....	252
Частина шоста. РОЗДЯГАТИ.....	348
Частина сьома. ВІДКРИТИЙ ТЕКСТ	421
Подяки.....	460